

Бюджетна ефективність податку на прибуток в Україні

У статті розглянуто методологічні підходи до аналізу бюджетної ефективності податків. Проаналізовано бюджетну ефективність податку на прибуток підприємств в Україні та обґрунтоване визначення бюджетоутворюючих елементів податку.

Ключові слова: податок на прибуток, бюджетна ефективність, фіскальна ефективність, елементи податку, бюджетоутворюючі елементи податку.

В статье рассмотрены методологические подходы к анализу бюджетной эффективности налогов. Проанализирована бюджетная эффективность налога на прибыль предприятий в Украине и обосновано определение бюджетообразующих элементов налога.

Ключевые слова: налог на прибыль, бюджетная эффективность, фискальная эффективность, элементы налога, бюджетообразующие элементы налога.

The article discusses methodological approaches to the analysis of fiscal efficiency of taxes. Analyzed the budgetary performance of the CIT in Ukraine and grounded the definition of budget-tax element.

Keywords: income tax, fiscal performance, fiscal efficiency, elements of the tax budget-tax elements.

Постановка проблеми. У сучасній фінансовій літературі можна знайти твердження про те, що податок на прибуток повинен мати регулюючу орієнтацію, тобто забезпечувати державі можливості впливу на обсяги виробництва, структуру економіки, конкурентоспроможність суб'єктів господарювання, їх інвестиційну активність тощо. Але важливо враховувати, що будь-який податок має перш за все бюджетне призначення. Фіскальній історії не відомо жодного прикладу запровадження податку не з першочерговою метою акумуляції коштів до основного централізованого фонду фінансових ресурсів держави. Однак погоджуємося, що вилучення частини прибутку господарюючих суб'єктів до бюджету забезпечує можливості безпосереднього та найбільш відчутного впливу на економічну діяльність за наведеними вище напрямками. Це зумовило той факт, що податок на прибуток підприємств дійсно почали найбільш активно використовувати як важіль державного регулювання соціально-економічних процесів. Хоч таке реноме і означає певну втрату надходжень, але саме їх забезпечення (в тому чи іншому обсязі) є головним аргументом щодо доцільності введення податку та його існування у складі податкової системи держави. Зазначене зумовлює необхідність аналізу бюджетної ефективності податку на прибуток як форми прояву його основного призначення і економічної характеристики реалізації визначальної функції – фіскальної.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання оподаткування прибутку підприємств знайшли своє відображення у працях відомих українських науковців, серед яких В.М. Федосов, А.М. Соколовська, В.М. Мельник, А.І. Крисоватий та ін. Зазначені автори досить ґрунтовно дослідили фіскальний та регулюючий потенціал податку на прибуток, віддаючи перевагу забезпеченню державного впливу на економіку через його механізм.

Мета статті. При цьому проблема бюджетної ефективності податкового перерозподілу прибутку юридичних осіб та методичні підходи до її аналізу недостатньо досліджені. Саме висвітленню такого аспекту присвячується дана робота.

Виклад основного матеріалу. Важливо відзначити, що серед вітчизняних науковців точиться дискусія стосовно сутності понять та показників, через які може розкриватися ефективність наповнення бюджету за допомогою податкових надходжень. На думку одних, необхідним є врахування при цьому так званої ціни податків [6, с. 21]. Однак у наявних літературних джерелах визначення згаданого терміну не надається. Можна лише інтуїтивно здогадуватися, що мова ведеться про ціну справляння для суспільства. Вона може розглядатися в двох аспектах: з точки зору прямих витрат громадян, підприємств і держави, пов'язаних з організацією процесу оподаткування; з точки зору можливих втрат і вигід національного господарства від функціонування податку (в тому числі втрат, спричинених його впливом на економічну діяльність).

І.О. Луніна, Н.Б. Фролова вважають, що дослідження даного питання вимагає аналізу продуктивності та бюджетної ефективності податків. При цьому продуктивність розглядається як відношення ефективної ставки податку до базової, а бюджетна ефективність – це відсоток податкових надходжень у ВВП, співвіднесений зі стандартною ставкою [7]. Однак не всі вчені-фінансисти погоджуються з такою точкою зору. Зокрема, В.М. Мельник зауважує: «В обох випадках отримуємо відповідь на питання про те, скільки той чи інший окремо взятий податок забезпечує надходжень у порівнянні з потенційно можливим рівнем (при найширшій базі оподаткування та відсутності податкових пільг)» [8, с. 110]. Тут же у цитованій праці додається: «Інколи (з тією ж метою аналізу бюджетної ефективності. – Авт.) також зіставляють податкові надходження з ВВП, з'ясовуючи таким чином, яка частка виробленого в країні перерозподіляється через податки. Однак даний показник більше говоритиме про тиск податків на економіку, ніж про їхню цінність для бюджету» [8, с. 110]. Сам згаданий автор пропонує аналізувати фіскальну ефективність податків, яка, на його думку, характеризується співвідношенням акумульованих за допо-

мого певного податку сум із загальними доходами бюджету. Враховуючи, що планування доходної частини бюджету здійснюється залежно від потреб фінансування державних видатків, у цьому вбачається певна порівняльна характеристика значення відповідного податку для забезпечення держави коштами. З цією точкою зору погоджується Г.Л. Пенякова: «Під фінансовою ефективністю ми розуміємо фактичну спроможність податку відігравати певну бюджетоутворюючу роль, заради якої його запроваджено» [9, с. 58].

Є.Ю. Баличев погоджується з В.М. Мельником та Г.Л. Пеняковою у загальному аналітичному підході, однак дискутує з ними щодо означення показника: «Ми не називали б відповідний показник (питому вагу того чи іншого податку (групи податків) в доходах бюджету) фінансовою ефективністю, оскільки саме поняття ефективності має передбачати і зв'язок з витратами на організацію процесу справляння» [1, с. 66]. Адже, якщо виходити із загального розуміння ефективності, то «фінансова ефективність – це відношення суми акумульованих у бюджет податків і зборів до витрат на їх справляння. Однак, на нашу думку, аналіз такого показника позбавлений сенсу через величезну різницю між сумами податкових надходжень бюджету та витратами на їх забезпечення» [1, с. 65]. У результаті таких теоретичних викладок Є.Ю. Баличев резюмує, що «за питомою вагою податку чи групи податків у доходах бюджету можна робити висновки про їх бюджетоутворюючу роль (а не фінансову ефективність. – Авт.)» [1, с. 66].

Незважаючи на зазначене, О.С. Іванишина трактує фінансову ефективність податкової системи як «здатність створювати економічні ефекти, пов'язані із забезпеченням належного фінансового результату при допустимих витратах» [5, с. 222]. При цьому авторка не пояснює, які витрати можна сприймати як допустимі та які критерії допустимості, а для аналізу пропонує використовувати саме показник відношення суми акумульованих у бюджет податків і зборів до затрат на їх справляння, критикований Є.Ю. Баличевим. На нашу думку, тут дійсно є підстави сумніватися у репрезентативності такого показника, враховуючи значення отримуваних результатів розрахунків.

Однак, за нашим сприйняттям, Є.Ю. Баличев, говорячи про зв'язок «ефективності» з витратами на провадження певно-

го виду діяльності чи здійснення процесу, мав на увазі «економічну ефективність». Адже «ефективність» як загальний термін більш широкого змісту означає «характеристику якогось об'єкта, що відображає його суспільну користь, продуктивність та інші позитивні якості» [3, с. 358]. У цьому сенсі запропонований В.М. Мельником показник фінансової ефективності не викликає сумнівів ні щодо означення, ні стосовно порядку розрахунку та аналізу. У контексті нашого дослідження значення податку на прибуток підприємств для бюджету, його продуктивність щодо наповнення централізованого фонду держави дійсно повною мірою розкриватиметься через аналіз питомої ваги надходжень у доходах державної скарбниці (як загальних, так і податкових). Це є ефектом від виконання податком фінансової функції. Тому динаміка відповідного показника характеризуватиме зміну бюджетної (фінансової) ефективності податку.

У працях інших авторів знаходимо лише принципи фінансової ефективності (В.М. Федосов, В.М. Опарін, Д.А. Дяковський) та чинники, які на неї впливають (А.М. Соколовська). У цьому контексті науковці виокремлюють такі принципи: В.М. Федосов, В.М. Опарін та інші співавтори відомого підручника з бюджетного менеджменту [2, с. 60] – достатності забезпечуваних надходжень, мінімізації витрат на організацію та управління процесом справляння, недопущення ухилення від сплати податку, еластичність податку, рівномірний розподіл надходжень між адміністративно-територіальними одиницями; Д.А. Дяковський [4, с. 9] – повноти та своєчасності надходження податків до бюджету, недопущення ухилення від оподаткування, оптимізації витрат на справляння. А.М. Соколовська виділяє чинники, що впливають на фінансову ефективність податку: розмір податкової ставки, податкові пільги, недоїмки, зміна обсягу бази оподаткування (зокрема, в результаті зміни сальдо експортно-імпорتنих операцій та ін.) [10, с. 30]. Зазначене дозволяє припустити, що фактично авторка також розглядає фінансову ефективність через призму забезпечення конкретних надходжень до бюджету.

Виходячи з наведених наших власних міркувань та запропонованих В.М. Мельником визначень і показників, аналіз

Таблиця 1. Бюджетна ефективність податку на прибуток підприємств в Україні у 2004–2010 роках

№ п/п	Показники	Дані по роках						
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	Доходи зведеного бюджету України, млн. грн.	91529,4	134183,2	171811,5	219936,5	297893,0	272967,0	314506,3
2	Податкові доходи зведеного бюджету України, млн. грн.	63161,7	98065,2	125743,1	161264,2	227164,8	208073,2	234447,7
3	Надходження податку на прибуток підприємств, млн. грн.	16161,7	23464,0	26172,0	34407,2	47856,8	33048,0	40359,1
4	Питома вага податку на прибуток у загальних доходах зведеного бюджету України, %	17,7	17,5	15,2	15,6	16,1	12,1	12,8
5	Питома вага податку на прибуток підприємств у податкових доходах зведеного бюджету України, %	25,6	23,9	20,8	21,3	21,1	15,9	17,2

Джерело: Статистичний щорічник України за 2009 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. – С. 54. Дані Міністерства фінансів України // Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>

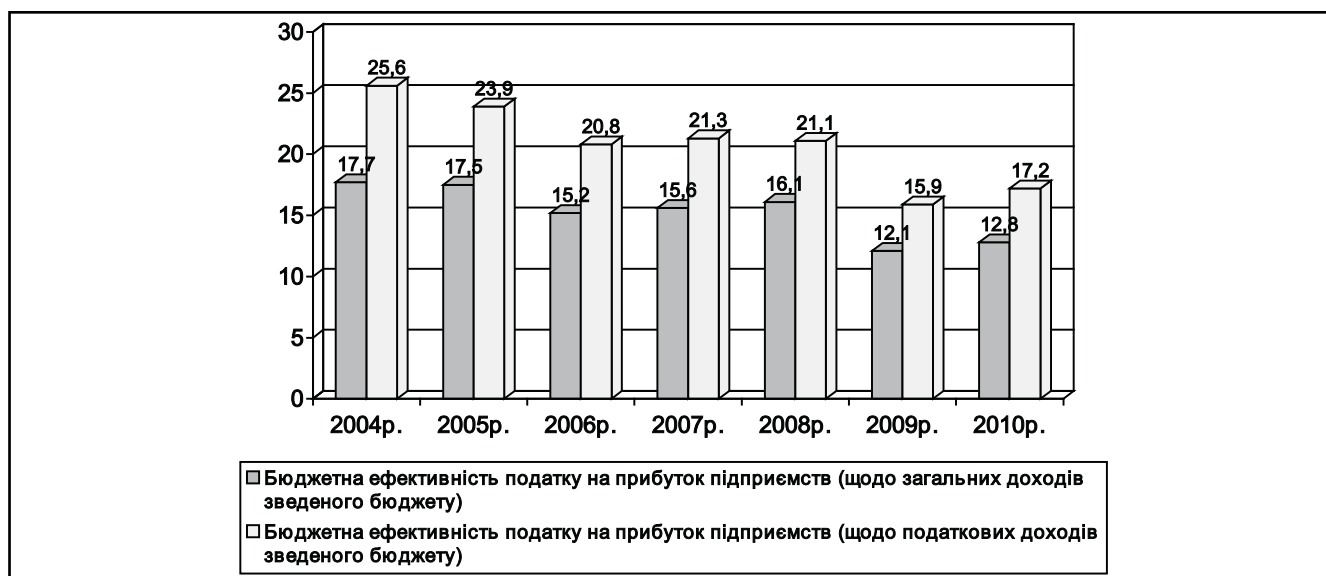

Рисунок 1. Динаміка показників бюджетної ефективності податку на прибуток підприємств в Україні у 2004–2010 роках

даних щодо бюджетної ефективності податку на прибуток підприємств в Україні наведено у табл. 1. Динаміку аналізованих показників можна простежити на рис. 1.

Отже, як бачимо, чітко відстежити тенденцію зміни бюджетної ефективності податку на прибуток підприємств в Україні на аналізованому часовому інтервалі не вдається. Незважаючи на це, наведена вище динаміка в цілому пояснювана. Так, протягом 2004–2006 років бюджетна ефективність даного податку зменшувалася. Це пов'язано з тим, що у кінці 90-х – на початку 2000-х років розвинені європейські держави дотримувалися курсу на оптимізацію ставок податку на прибуток корпорацій, що фактично означало їх поступове зниження до оптимального рівня (30–40%). Постсоціалістичні країни Центральної і Східної Європи також орієнтували свою податкову політику у цьому аспекті на послаблення податкового тиску на підприємницької структури [11, с. 128, 160]. Враховуючи умови податкової конкуренції та необхідність стимулювання інвестицій, Україна не могла не відреагувати аналогічними рішеннями. Варто зазначити, що саме з 2004 року базова ставка податку на прибуток була знижена до 25% та запроваджені нові норми амортизації.

Деяке незначне підвищення бюджетної ефективності податку в 2007–2008 роках слід пов'язувати зі змінами у податково-пільговій політиці. Саме перед цим, у 2005–2006 роках, було прийнято ряд державних рішень, спрямованих на кардинальне обмеження пільгового поля шляхом скасування галузевих, точкових (індивідуально пролобійованих для конкретних суб'єктів) та інших економічно необґрунтованих пільг, пільг для вільних економічних зон, територій пріоритетного розвитку та технопарків.

Різде зменшення аналізованих показників у 2009 році пов'язане з наслідками фінансової кризи. Так, за даними офіційної статистики, кількість збиткових підприємств у порівнянні з благополучним для економіки 2007 роком зросла

на 7,4 відсоткового пункту і становила 39,9%. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування був представлений збитками у сумі 42 414,7 млн. грн. (у цілому по Україні), тоді як у 2007 році було отримано 135 897,9 млн. грн. прибутків, а в 2008 році – 8954,2 млн. грн. також прибутків [12, с. 59, 61].

Поступове економічне відновлення у 2010 році, яке відбувалося і в Україні, і в світі, мало своїм наслідком деяке підвищення бюджетної ефективності вітчизняного податку на прибуток підприємств.

За своєю структурою надходження податку на прибуток характеризувалися даними, наведеними у табл. 2.

Різкі зміни наведених у табл. 2 показників з 2004 по 2005 рік (особливо за п.п. 1.9, 1.11) сталися у зв'язку з трансформацією вітчизняної системи статистичного обліку та звітності. Як бачимо з рис. 2, найбільші надходження податку на прибуток в аналізованому періоді забезпечували приватні підприємства. У 2009 році їхня частка у загальній сумі податку на прибуток скоротилася на 20,2 відсоткового пункту (в порівнянні з попереднім роком) у зв'язку з кризовими явищами в економіці, але вже у 2010 році – майже поновилася, не досягнувши рівня передкризового 2007 року лише на 3,2 відсоткового пункту.

На фоні зазначеного досить парадоксальною є зміна надходжень податку на прибуток від державних підприємств. З 2005 по 2008 рік їхня питома вага у загальній сумі податку на прибуток скорочувалася, але в кризовий 2009 рік – зросла у порівнянні з попереднім роком майже у два рази (абсолютна сума – в 1,3 раза), після чого у посткризовий 2010 рік знову скоротилася на 2,1 відсоткового пункту (при незначному зростанні абсолютної суми). Зазначене засвідчує застосування державою адміністративних методів для утримання певного рівня бюджетної ефективності податку. При цьому найбільше піддалися адміністративному впливові саме державні підприємства, що є не лише підкон-

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Таблиця 2. Структура надходжень податку на прибуток підприємств в Україні у 2004–2010 роках

№ п/п	Показники	Дані по роках						
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	Надходження податку на прибуток підприємств, млн. грн.	16161,7	23464,0	26172,0	34407,2	47856,8	33048,0	40359,1
	у тому числі:							
1.1	податок на прибуток підприємств і організацій, що перебувають у державній власності, млн. грн.	2582,3	4205,6	3785,4	4428,3	5534,4	7415,6	8187,3
	% до загальної суми надходжень	16,0	17,9	14,5	12,9	11,6	22,4	20,3
1.2	податок на прибуток підприємств і організацій, що належать до комунальної власності, млн. грн.	136,4	191,8	309,0	443,2	400,5	478,2	389,9
	% до загальної суми надходжень	0,8	0,8	1,2	1,3	0,8	1,4	1,0
1.3	податок на прибуток підприємств, створених за участю іноземних інвесторів, млн. грн.	2613,3	3424,0	4314,4	6051,2	7840,3	6485,1	6221,5
	% до загальної суми надходжень	16,2	14,6	16,5	17,6	16,4	19,6	15,4
1.4	податок на прибуток від казино, відеосалонів, гральних автоматів, концертно-видовищних заходів, млн. грн.	3,0	1,4	1,0	2,6	2,9	0,6	-0,2
	% до загальної суми надходжень	0,02	0,006	0,004	0,008	0,006	0,002	-0,0005
1.5	податок на прибуток іноземних юридичних осіб, млн. грн.	169,5	281,3	428,5	603,4	1185,0	1498,9	1605,0
	% до загальної суми надходжень	1,0	1,2	1,6	1,8	2,5	4,5	4,0
1.6	податок на прибуток банківських організацій, включаючи філії аналогічних організацій, розташованих на території України, млн. грн.	460,5	731,5	1430,8	2279,9	3681,9	2488,2	591,9
	% до загальної суми надходжень	2,8	3,1	5,5	6,6	7,7	7,5	1,5
1.7	податок на прибуток страхових організацій, включаючи філії аналогічних організацій, розташованих на території України, млн. грн.	186,4	217,2	228,1	366,7	613,2	515,1	488,7
	% до загальної суми надходжень	1,2	0,9	0,9	1,1	1,3	1,6	1,2
1.8	податок на прибуток фінансових установ, включаючи філії аналогічних організацій, розташованих на території України, за винятком страхових організацій, млн. грн.	0,2	21,5	23,1	31,0	40,8	36,5	42,0
	% до загальної суми надходжень	0,001	0,09	0,09	0,09	0,09	0,1	0,1
1.9	податок на прибуток підприємств і організацій, що належать до колективної власності, млн. грн.	9522,8	-	-	-	-	-	-
	% до загальної суми надходжень	58,9	-	-	-	-	-	-
1.10	податок на прибуток організацій і підприємств споживчої кооперації, кооперативів та громадських об'єднань, млн. грн.	36,8	41,4	45,4	61,9	80,7	60,2	65,6
	% до загальної суми надходжень	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
1.11	податок на прибуток приватних підприємств, млн. грн.	366,6	14113,2	15100,9	19391,1	26949,2	11914,0	21470,7
	% до загальної суми надходжень	2,3	60,1	57,7	56,4	56,3	36,1	53,2
1.12	податок на прибуток інших платників, млн. грн.	79,0	8,3	5,9	9,9	11,2	6,3	9,5
	% до загальної суми надходжень	0,5	0,04	0,02	0,03	0,02	0,02	0,2
1.13	інші надходження податку на прибуток підприємств (реструктурована заборгованість, з прибутку від інноваційних проектів, від застосування знижувального коефіцієнта до норм амортизації, тощо), млн. грн.	4,8	226,9	499,6	736,9	1516,8	2149,3	1287,4
	% до загальної суми надходжень	0,03	1,0	1,9	2,1	3,2	6,5	3,2

Джерело: дані Міністерства фінансів України // Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>

трольними по відношенню до фіскальних органів, а й перебувають у власності та управлінні держави.

Аналогічною тенденцією під час фінансової кризи характеризувалися й надходження податку на прибуток від під-

приємств з іноземними інвестиціями: у 2009 році їхня частка у загальній сумі податку на прибуток зросла на 3,2 відсоткового пункту в порівнянні з попереднім роком, а в 2010 році – скоротилася на 4,2 відсоткового пункту. Але по-

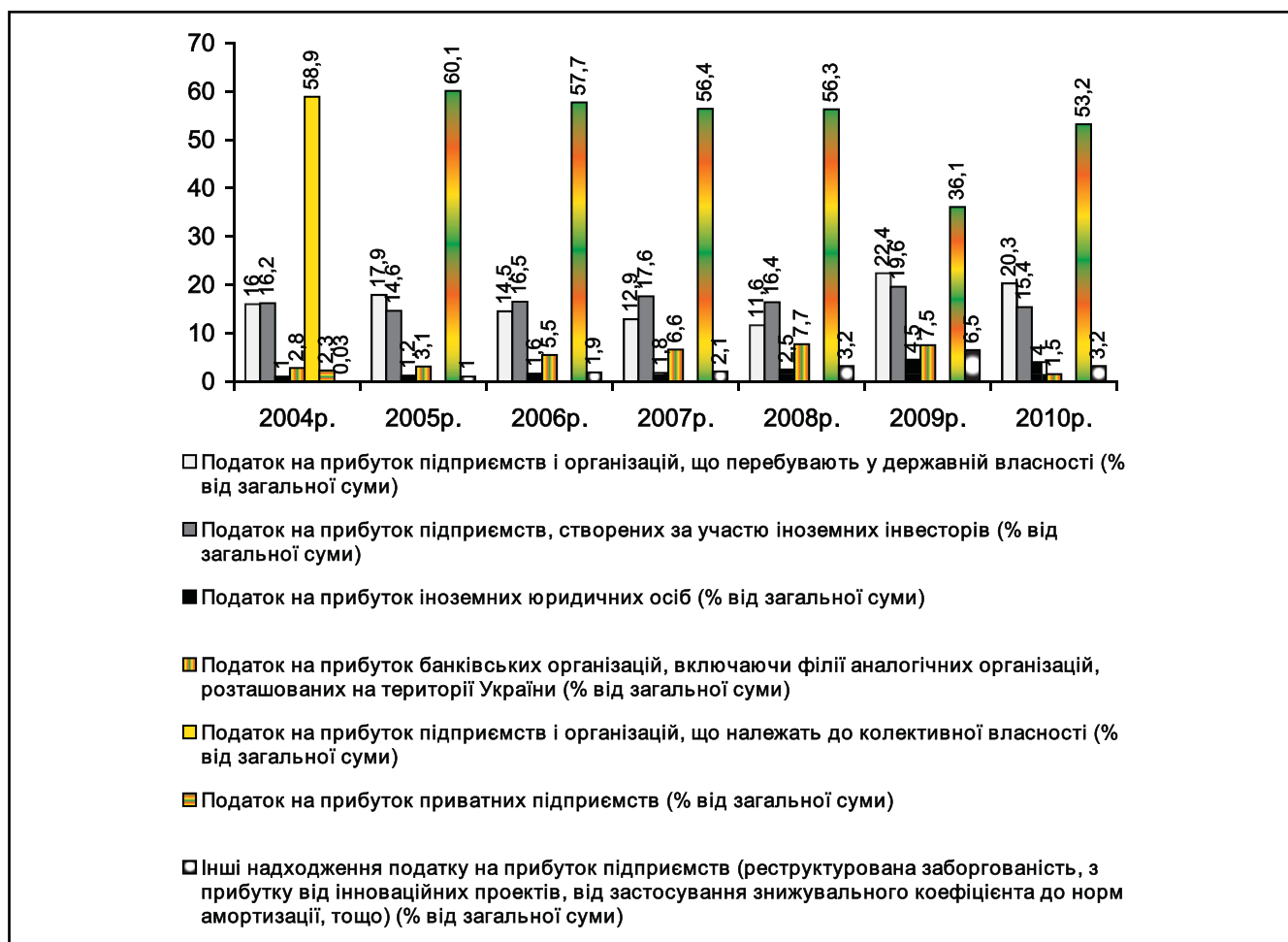

Рисунок 2. Динаміка окремих показників структури надходжень податку на прибуток підприємств в Україні у 2004–2010 роках

яснення такої динаміки дещо інше: оскільки абсолютна сума податку із зазначених платників протягом 2008–2010 років скорочувалася, зміна її частки у протилежному напрямі спричинена змінами бази порівняння – загальних надходжень податку на прибуток.

Цікаво, що іноземні юридичні особи під час фінансової кризи не лише не скоротили платежі державі з податку на прибуток, а й збільшили їх як у абсолютній сумі, так і за часткою у загальних надходженнях податку. Це пояснюється тим, що господарська діяльність зазначених суб'єктів на території України характеризувалася тенденцією до розширення.

Вітчизняний фінансовий сектор різко скоротив платежі податку на прибуток до бюджету в останні два роки аналізованого періоду, причому найбільше – у посткризовому 2010 році (зокрема, банківські установи – у 5 разів за часткою у загальній сумі податку, та майже так само за абсолютною сумою у порівнянні з 2009 роком). Це пов'язано з тим, що за підсумками 2009 року в цілому по країні було отримано збитки від фінансової діяльності та катастрофічне скорочення рентабельності операційної діяльності фінансових установ (більш ніж у 3 рази) (рис. 3, 4), а у 2010 році хоч від'ємний фінансовий результат і змінився позитивним (не останньою чергою завдяки заходам держави, спрямованим

на підтримку фінансового сектору), але на обсяги платежів до бюджету вплинуло перенесення збитків минулих періодів, дозволене податковим законодавством.

У 2011 році намітилися тенденції до зміни ситуації, оскільки надходження податку на прибуток за перше півріччя становили 25 646,0 млн. грн. (при запланованих 46 737,8 млн. грн. на рік). Це пов'язано не лише з певним посткризовим покращанням економічної кон'юнктури, а й зі змінами податкового законодавства. Із введенням в дію Податкового кодексу України суттєво змінилися основні елементи податку, які є визначальними для забезпечення його бюджетної ефективності.

Є.Ю. Баличев зазначає, що «при конструюванні податку майбутній фіскальний ефект окреслюється перш за все виходячи з об'єкта, бази та ставок оподаткування» [1, с. 69]. Аналіз чинних законодавчих норм та практики справляння показує, що саме через функціонування цих елементів і формуються майбутні доходи держави, зокрема, від податку на прибуток, тобто саме вони наперед окреслюють бюджетну ефективність цього податку. Це дозволяє зробити висновок про наявність групи бюджетоорієнтованих елементів податку, які можуть бути визначені таким чином: бюджетоорієнтовані елементи податку – це його складові, які у сукупності визначають бюджетну ефективність податку на найближчу перспективу.

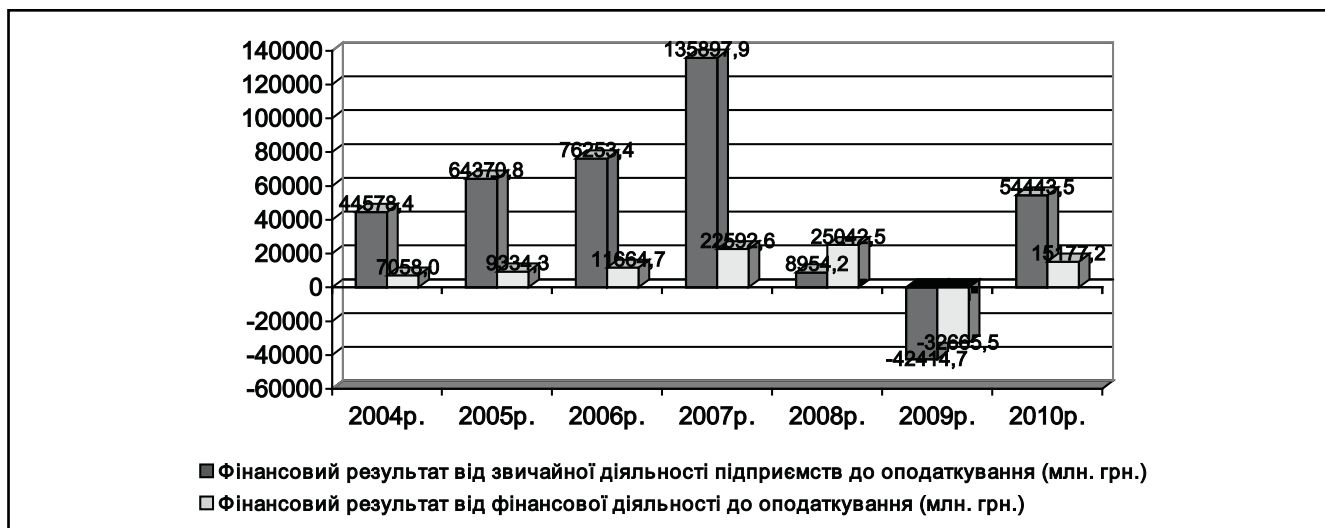

Рисунок 3. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування в Україні у 2004–2010 роках [12, с. 59; 13, с. 67–68]

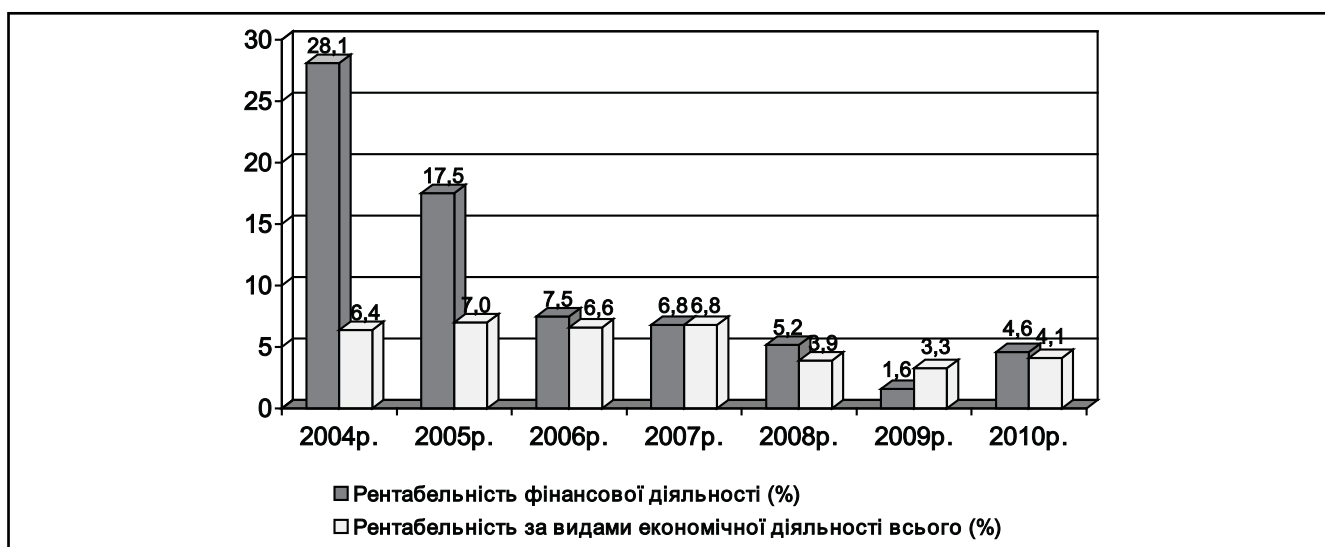

Рисунок 4. Рентабельність операційної діяльності підприємств та організацій України у 2004–2010 роках [12, с. 62; 13, с. 70]

Висновки

Отже, з викладеного слідує, що бюджетна ефективність податку на прибуток та більшості інших сучасних податків визначається сукупністю елементів, серед яких перш за все об'єкт, база оподаткування та ставки. Інші складові або регламентують переказ коштів та пов'язані із цим дії платників, або слугують регулюючій меті (зокрема, пільги). Останні призводять до зменшення надходжень у найближчій перспективі, але створюють підґрунтя для зростання бази оподаткування на подальших часових інтервалах, відіграючи стимулюючу роль. Ці елементи потребують окремого дослідження у зв'язку з їх участю у процесі формуванні бюджетної ефективності податку на більш віддалену перспективу.

Література

1. Баличев Є.Ю. Податки на споживання в Україні: організація справляння та фінансові наслідки функціонування. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Є.Ю. Баличев. – Київ, 2011. – 241 с.

2. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Г. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

4. Дяковський Д.А. Оподаткування доданої вартості в Україні: автореферат дисертації кандидата економічних наук: 08.04.01 / Д.А. Дяковський / Національна академія державної податкової служби України. – Ірпінь, 2004. – 18 с.

5. Іванишина О.С. Удосконалення адміністрування прямих податків як чинник підвищення їхньої фінансової ефективності / О.С. Іванишина // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №6. – С. 221–225.

6. Іголкін І.В. Податкова реформа як об'єктивна необхідність зменшення дохідної частини державного бюджету / Іголкін І.В. // Фінанси України. – 2005. – №8. – С. 19–24.

7. Луніна І. О., Фролова Н. Б. Ефективність оподаткування споживання в Україні // Фінанси України. – 2007. – №1. – С. 17–27.

8. Мельник В.М. Домінанти податків і оподаткування та забезпечення повноти їх дії. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / В.М. Мельник. – Київ, 2007. – 444 с.

9. Пенякова Г.Л. Прямі податки в Україні: фіскальна ефективність справляння та методика адміністрування: Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Г.Л. Пенякова. – Київ, 2010. – 173 с.

10. Соколовська А. Проблеми реформування податку на додану вартість в Україні / А. Соколовська // Економіка України. – 2004. – №4. – С. 24–31.

11. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення / А.М. Соколовська. – К.: Знання-Прес, 2004. – 454 с.

12. Статистичний щорічник України за 2009 рік / за ред. О.Г. Осауленка. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2010. – 566 с.

13. Статистичний щорічник України за 2010 рік / за ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 559 с.

Д.С. ЗУБ,
аспірант, НДЕІ

Стратегічне планування: вітчизняна практика та напрями вдосконалення

У статті автор встановлює місце стратегічного планування, стратегії розвитку в системі об'єктивних соціально-економічних закономірностей. В роботі на основі проведеного аналізу стану стратегічного планування запропоновано критерії щодо визначення дієздатності стратегії та розроблено пропозиції щодо напрямів вдосконалення стратегічного планування в Україні.

Ключові слова: стратегічне планування, управління, стратегія розвитку, соціально-економічні закономірності, стратегічний менеджмент.

В статье автор устанавливает место стратегического планирования, стратегии развития в системе объективных социально-экономических закономерностей. В работе на основе проведенного анализа состояния стратегического планирования предложены критерии по определению дееспособности стратегии и разработаны предложения по направлениям совершенствования стратегического планирования в Украине.

Ключевые слова: стратегическое планирование, управление, стратегия развития, социально-экономические закономерности, стратегический менеджмент.

The author establishes a place of strategic planning, strategy development in the objective socio-economic patterns. In this paper, based on our analysis of strategic planning, proposed criteria for determining viability strategies and proposals for ways to improve strategic planning in Ukraine.

Постановка проблеми. Досвід економічно розвинутих держав та України, а також цілого ряду літературних джерел свідчить про неможливість довгострокового соціально-економічного розвитку виключно на основі ринкового саморегулювання. Особливістю сучасного етапу розвитку економіки України є пошуки конструктивних напрямів і механізмів її прискореного динамічного зростання. Після пережитої стагнації і спаду економіки у кризові 2008–2009 роки попри ознаки стабілізації питання стійкості і життєздат-

ності держави в довгостроковому періоді залишається актуальним і потребує відповідних досліджень. Оскільки збереження набутих у поточному 2011 році темпів зростання у довгостроковій перспективі потребує стратегічного узгодження, формою реалізації зазначених інтересів є стратегічне планування, а критерієм її повноти виступає ефективність стратегічного планування, дослідження яких є актуальним і своєчасним в умовах сьогодення.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню складних проблем побудови стратегії державного регулювання економіки присвячені праці провідних вітчизняних учених економістів, спеціалістів-практиків: В.Ф. Бесєдіна, Б.М. Щукіна, А.С. Музиченка, Я.А. Жаліла. Окремі питання ефективності стратегічного планування в контексті комплексного аналізу проблем перехідної економіки знайшли відображення у працях сучасних українських та російських вчених – Л. Абалкіна, О. Балобанова, О. Бузгаліна, В. Геєця, Б. Кваснюка та інших, а також авторів з далекого зарубіжжя – І. Ансофа, Дж. Гелбрейта, П. Друкера, Дж. Еванса Дж. Кейнса, Ф. Котлера, Р. Коуза, М. Мескона, Ф. Найта, Х. Ламперта, Л. Ерхарда, Дж. Робінсон, П. Самюельсона, Е. Хансена, Р. Харрода, Дж. Хікса, О. Тоффлера та інших науковців, які вирішують ці проблеми в умовах розвинутого ринку.

Незважаючи на безперечні досягнення вітчизняної та зарубіжної економічної думки в дослідженні питань стратегічного планування, недостатньо розробленими залишаються питання підвищення ефективності стратегічної форми планованості, її специфіки в сучасних складних економічних умовах України.

Мета статті – на основі проведеного аналізу стану стратегічного планування запропонувати критерії щодо визначення дієздатності стратегії та розробити пропозиції щодо напрямів вдосконалення стратегічного планування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Планування виконує завдання перекладу існуючих прогнозів до реалізації необхідних